

Medaljens bagside

**Jødiske flygtningeskæbner
i Danmark 1933-1945**
af Vilhjálmur Örn Vilhjálmsson

Forlaget Vandkunsten

toret for Særlige Anliggender for Storkøbenhavn om at kontakte Fremmedafdelingen for at meddele dem hendes mands død⁶⁰⁰. Senere oplyste hun at hendes mand var blevet skudt af tyskerne i Dachau⁶⁰¹.

I Sachsenhausen, Auschwitz og Dachau har Louis Lichtenstein været indført på lister og protokoller som dansk jøde. På fire ud af ni forskellige kartotekskort over akter vedrørende Louis Lichtensteins koncentrationslejroophold og død, som er bevaret hos Røde Kors Internationaler Suchdienst i Bad Arolsen i Tyskland, fremkommer den opfattelse at han var »dansk jøde«⁶⁰². Det er også den opfattelse som den danske forbindelsesofficer i Hamburg havde da han meddelte Lichtensteins død til de danske myndigheder. Men på den afskrift af hans brev som Rigspolicefen fik fra Udenrigsministeriet, har man tilføjet Lichtensteins udlændingenummer ud for hans navn, mens man ud for de ni andre navne på listen over døde i Dachau har skrevet »danske«⁶⁰³.

Da Minna Lichtenstein i juli 1946, en måned efter at hun og myndighederne havde modtaget besked om hendes mands død, ansøgte om forlængelse af opholdstilladelse, skrev en embedsmand, B.P., i Justitsministeriet: »Manden, der er Jøde, har siden 27/8 1943 være interneret i Tyskland. Han er endnu ikke sendt hjem«⁶⁰⁴.

På dette tidspunkt var Justitsministeriet også i gang med at meddele de jøder som var vendt tilbage fra Sverige, og som ikke havde tilknytning til Danmark, at de hurtigst muligt skulle rejse ud af landet.

Danske jøder i Sachsenhausen

I lyset af omstændighederne ved Louis Lichtensteins deportation er det vigtigt at påpege at han ikke blev udvist af de danske myndigheder, men at myndighederne ikke gjorde noget for at forhindre hans deportation. Som embedsmændene så udtrykkeligt skrev, var Lichtenstein ikke dansk statsborger, men tysk emigrant og tilmed jøde.

Blandt de 77 fanger som blev deporteret af tyskerne til Sachsenhausen den 21. januar 1944, var to andre jøder der begge var danske statsborgere. En af disse var urmager og optiker Jacob Thalmay (f. 1904)⁶⁰⁵. Han var født i Warszawa, men havde boet størstedelen af sit liv i Danmark. Han var først blevet dansk statsborger i 1942 efter at have boet i Palæstina og båret protektoratets pas siden 1922⁶⁰⁶. Jacob Thalmay (fig. 117) var blevet i Danmark efter at hans kone og

datter var flygtet til Sverige. Grunden til det var at han var blevet aktiv i modstandsarbejdet og muligvis opererede som kontraspion. Han havde farvet håret lyst, og ifølge sin nevø blev han genkendt af den islandske forfatter og nazi-kollaboratør Guðmundur Kamban i Shell-huset. Kamban skulle have genkendt Thalmay som sin tidligere nabo og over for tyskerne røbet at Thalmay var jøde⁶⁰⁷.

En anden jøde, lægen Isak Edelmann (1907-78) (fig. 118)⁶⁰⁸, blev deporteret til Sachsenhausen samme dag som Jacob Thalmay.

Edelmann var fra september 1943 reservelæge på Viborg Sindssygehospital. Han blev anholdt af Gestapo da han forsøgte at flygte til Sverige. Dagbladet Politiken oplyste i 1945: »Da han var af semitisk Afstamning maatte han ikke bo sammen de de øvrige Danske i Lejren, og han måtte ikke, som sine Kolleger blandt Fangerne, arbejde som Læge«⁶⁰⁹. Louis Lichtenstein og Jacob Thalmay har også, som jøder, levet adskilt fra de danske fanger i Sachsenhausen. Isak Edelmann fortalte siden at han var blevet stillet ud i gården i Sachsenhausen sammen med andre fanger. De var alle blevet beordret til at smide alt tøj, og de blev overhældt med koldt vand i nattefrossten. En SS-mand kom gående og standsede op foran Isak Edelmann og spurgte om ikke han var dansk læge. Isak Edelmann bekræftede, hvorefter manden sagde at han ikke skulle være der, og han blev taget ind i varmen igen. Isak Edelmann mente at have set manden i Shell-huset i København under en afhøring⁶¹⁰.

For jøderne Louis Lichtenstein og Jacob Thalmay blev der ikke gjort noget fra dansk side for at få dem hjem. Lichtenstein var jo ikke dansker, og Thalmay faldt ind under mindst to af de førnævnte fire kategorier af »kriminelle« som modarbejdede tyske interesser. Desuden var myndighederne til at begynde med ikke klar over at han havde opnået dansk indfødsret i 1942. Jacob Thalmay blev den 31. august 1944 transporteret videre fra Sachsenhausen til Auschwitz, og derfra skulle han forflyttes til KZ-lejren Melk i Østrig. Han døde under en døds-march den 9. marts 1945⁶¹¹.

Fig. 117. Jacob Thalmay var en af de tre jøder der blev deporteret til Sachsenhausen den 20. januar 1944. Foto Frøslevlejrens Museum.

Fig. 118. Isak Edelmann sammen med sønnen Ulrik i 1948. Foto i Privateje.